

TIL VA ADABIYOT TA'LIMIDA INNOVATSION YONDASHUVLAR

Ashurov Anvarjon Umarali o'g'li

Renessans ta'lim universiteti

Lingvistika (Rus tili) yo'nalishi magistranti

El.pochta: anvarjonashurov3007@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17933162>

Annotatsiya: Mazkur maqolada til va adabiyot fanlarini o'qitishda innovatsion yondashuvlarning o'rni, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashning samaradorligi hamda rus tili ta'limi jarayonida ilg'or usullarni joriy etish masalalari tahlil etiladi. Shuningdek, interfaol o'qitish metodlari, raqamli resurslar, sun'iy intellekt va kommunikativ kompetensiyani shakllantirishda innovatsion texnologiyalarning ta'siri yoritilgan.

Kalit so'zlar: innovatsiya, ta'lim, metodika, rus tili, adabiyot, interfaol texnologiya, kommunikativ kompetensiya, raqamli o'qitish.

Аннотация: В данной статье анализируется роль инновационных подходов в преподавании языковых и литературных дисциплин, эффективность применения современных педагогических технологий, а также вопросы внедрения передовых методов в процессе обучения русскому языку. Кроме того, освещено влияние интерактивных методик обучения, цифровых ресурсов, искусственного интеллекта и инновационных технологий на формирование коммуникативной компетенции.

Ключевые слова: инновация, образование, методика, русский язык, литература, интерактивная технология, коммуникативная компетенция, цифровое обучение.

Abstract: This article analyzes the role of innovative approaches in the teaching of language and literature, the effectiveness of applying modern pedagogical technologies, as well as the implementation of advanced methods in the process of teaching the Russian language. In addition, the impact of interactive teaching methods, digital resources, artificial intelligence, and innovative technologies on the development of communicative competence is highlighted.

Keywords: innovation, education, methodology, Russian language, literature, interactive technology, communicative competence, digital learning.

Kirish

Bugungi kunda ta'lim tizimi insoniyat taraqqiyotining eng muhim ustunlaridan biri sifatida yangilanish va raqamli transformatsiya jarayoniga faol kirishmoqda. Dunyo miqyosida **innovatsion ta'lim modeli** o'qitishning markaziga o'quvchini, uning fikrlash doirasini, ijodiy qobiliyatini va mustaqil fikr yuritish salohiyatini qo'yimoqda. Ayniqsa, **ta'lim** sohasida bu jarayon yanada dolzarb, chunki til – bu tafakkur, madaniyat va milliy o'zlikning asosi, adabiyot esa insonning ruhiy va ma'naviy olamini shakllantiruvchi kuchdir.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan **ta'lim islohotlari** innovatsion pedagogik yondashuvlarni keng tatbiq etish imkonini bermoqda. "Raqamli ta'lim muhitini yaratish", "Pedagog kadrlarning malakasini

oshirishda innovatsion usullarni joriy etish”, “Xorijiy tillarni o‘qitishda yangi texnologiyalar” kabi davlat dasturlari bu yo‘nalishda muhim o‘rin tutadi. Shunday ekan, til va adabiyot fanlarini, xususan **rus tili ta’limini**, zamonaviy metodika asosida tashkil etish bugungi kun talabi hisoblanadi.

Rus tili o‘qituvchilari uchun innovatsion yondashuvlar nafaqat o‘quvchilarning nutq faoliyatini rivojlantirish, balki ularning **kommunikativ kompetensiyasini**, madaniy muloqot ko‘nikmalarini va interaktiv fikrlash qobiliyatlarini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun rus tili ta’limida an’anaviy metodlar bilan bir qatorda **interfaol, raqamli, muammoli va loyiha asosida o‘qitish metodlari** keng joriy etilishi zarur.

Asosiy qism

1. Innovatsion yondashuv tushunchasi va uning ta’limdagi mohiyati

“Innovatsiya” atamasi lotincha *innovatio* so‘zidan olingan bo‘lib, “yangilanish”, “yangicha kashfiyot” ma’nosini anglatadi. Ta’lim sohasida innovatsion yondashuv — bu o‘qitish jarayoniga yangi metod, texnologiya, vosita yoki tizimli o‘zgarishlarni joriy etish orqali samaradorlikni oshirish demakdir. Til va adabiyot o‘qitish metodikasida bu yondashuv o‘quvchini **passiv bilim oluvchidan faol ishtirokchiga** aylantirishga qaratilgan.

Rus tili ta’limida innovatsion yondashuv quyidagi yo‘nalishlarda namoyon bo‘ladi:

- interfaol metodlar (muloqotli o‘qitish, debat, ro‘yxatga olish, “rol o‘ynash” texnologiyasi);
- axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (onlayn platformalar, elektron darsliklar, mobil ilovalar);
- ijodiy fikrlashni rivojlantiruvchi metodlar (muammoli vaziyatlar, loyiha ishlari, refleksiya);
- kompetensiyaga asoslangan o‘qitish (nutq, yozuv, tinglab tushunish va o‘qish ko‘nikmalarini integratsiyalash).

Innovatsion metodika o‘qituvchidan yangicha fikrlashni, talabalarga individual yondashuvni, shuningdek, **ta’limni raqamli muhitda tashkil etish ko‘nikmasini** talab etadi. Masalan, rus tili mashg‘ulotlarida “Padlet”, “Quizlet”, “Mentimeter”, “Wordwall”, “Kahoot” kabi raqamli platformalardan foydalanish nafaqat darsni jonlantiradi, balki o‘quvchilarda o‘zini namoyon etish, bahslashish, ijodiy fikrlash imkoniyatini kengaytiradi.

Rus tili o‘qitish jarayonida innovatsion yondashuvlar, avvalo, **tilni kommunikativ vosita sifatida o‘rgatish** g‘oyasiga tayanadi. Bunda maqsad grammatik qoidalarni yodlatish emas, balki **amaliy nutq faoliyatini**

rivojlantirishdir. Shu nuqtai nazardan, kommunikativ metod, interfaol o‘yin texnologiyalari, loyihaviy ta‘lim, “Flipped Classroom” (teskari sinf) modeli, blended learning (aralash ta‘lim) kabi texnologiyalar o‘zini oqlagan.

Masalan, “Flipped Classroom” texnologiyasida o‘quvchilar nazariy materialni uyda video yoki matn shaklida o‘rganadi, darsda esa o‘qituvchi bilan birgalikda amaliy mashqlar bajaradi. Bu usul rus tili o‘rganishda grammatikani mustahkamlash, talaffuzni to‘g‘rilash, nutq faoliyatini rivojlantirishda samarali natijalar beradi.

Rus tili va adabiyoti fani darslarida innovatsion yondashuvlar

Rus tili va adabiyoti fani o‘quvchilarni estetik tarbiyalash, axloqiy qadriyatlarni shakllantirish va dunyoqarashni kengaytirishda muhim vositadir. Shuning uchun adabiyot darslarida innovatsion yondashuvlar, eng avvalo, o‘quvchining badiiy tafakkurini, his-tuyg‘ularini va ijodiy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy metodikada adabiyot darslarida tahliliy o‘qish, muallif bilan muloqot, rol o‘ynash, sahna ko‘rinishlari, audiovizual tahlil kabi usullar keng qo‘llanilmoqda. Masalan, Pushkin yoki Chexov asarlarini o‘rganishda o‘quvchilar faqat matnni tahlil qilish bilan cheklanmay, balki o‘zlarini qahramon o‘rniga qo‘yib, ichki monologlar orqali obrazni his qilishadi. Bunday yondashuv o‘quvchilarning emosional-intellektual kompetensiyasini kuchaytiradi.

Innovatsion metodlarning yana bir yo‘nalishi – multimediamiy adabiyot ta‘limidir. Bugungi raqamli avlod vizual obrazlar orqali tezroq axborot qabul qiladi. Shu bois o‘qituvchi zamonaviy adabiyot darslarida videolavhalar, podkastlar, interaktiv slaydlar, audio matnlar va infografikalardan foydalanadi. Misol uchun, “Rus adabiyoti klassiklari” mavzusida o‘quvchilarga 3D virtual ekskursiya tashkil etish, Pushkin uy-muzeyining onlayn sayrini ko‘rsatish darsni yanada qiziqarli qiladi.

Bu jarayonda o‘qituvchining roli — faqat bilim beruvchi emas, balki sherik, yo‘naltiruvchi, maslahatchi va tahlilchi sifatida o‘zgaradi. U o‘quvchilar bilan teng muloqot olib boradi, har bir fikrni muhokama qiladi, ijodiy yechimlarni rag‘batlantiradi. Shunday qilib, adabiyot darslari o‘quvchi uchun faqat matn tahlili emas, balki shaxsiy tajriba va o‘zlikni anglash makoniga aylanadi.

Sun‘iy intellekt vositalari va raqamli resurslardan foydalanish

So‘nggi yillarda til va adabiyot ta‘limida sun‘iy intellekt (AI) texnologiyalarining joriy etilishi o‘qitish jarayoniga tub yangilik olib keldi. AI asosida ishlovchi dasturlar o‘qituvchiga yordamchi sifatida xizmat qilib, o‘quvchilarning individual o‘zlashtirish sur‘atini tahlil qiladi, ularga mos topshiriqlar taklif etadi.

Rus tili ta‘limida “Grammarly”, “Reverso”, “ChatGPT”, “Yandex Perevodchik”, “Readlang”, “LingQ” kabi vositalar yordamida avtomatik matn tahlili, talaffuzni

tuzatish, leksik analiz kabi funksiyalar qo'llanilmoqda. Masalan, o'quvchi yozgan matnni sun'iy intellekt grammatik jihatdan tahlil qilib, xatolarni izohlaydi va to'g'ri variantni ko'rsatadi. Bu jarayon o'quvchining o'z-o'zini nazorat qilish va mustaqil o'rganish kompetensiyasini rivojlantiradi.

Bundan tashqari, "LearningApps", "Quizizz", "Kahoot", "Nearpod" kabi platformalar orqali o'qituvchi interfaol testlar, viktorinalar, onlayn diktantlar tuzadi. O'quvchilar esa bu jarayonda raqobat muhiti orqali faol ishtirok etishadi. Bunday vositalar ayniqsa rus tili kabi grammatik jihatdan murakkab fanlarni o'rganishda motivatsiyani oshiradi.

AI vositalari o'qituvchini almashtirmaydi, balki uning raqamli yordamchisi sifatida faoliyat yuritadi. Eng muhimi, o'qituvchi bu texnologiyalarni pedagogik maqsadga muvofiq qo'llay bilishi zarur. Aks holda, texnologiya o'z-o'zidan innovatsiya bo'lolmaydi — innovatsiya bu o'qituvchining ijodiy yondashuvi, bilimni zamonaviy vositalar bilan uyg'unlashtira olgan holatidir.

Innovatsion metodikada til va adabiyot fanlarini bir-biridan ajratmaslik, balki integratsiyalashgan holda o'qitish samarali natijalar beradi. Chunki adabiyot tili – bu jonli nutq, til esa adabiyotning ifoda vositasi. Shu bois rus tili grammatikasini adabiyotdagi matnlar asosida o'rgatish o'quvchilarning madaniy, estetik va til sezgirligini kuchaytiradi.

Masalan, A. S. Pushkinning she'riy asarlari orqali o'quvchilar nafaqat tildagi badiiy vositalarni o'rganadi, balki intonatsiya, ritm va obrazlilik elementlarini ham tushunadi. Bunday darslarda "matn orqali grammatika", "badiiy tahlil orqali til", "obraz orqali fikrlash" kabi usullar qo'llaniladi. Natijada til va adabiyot bir-birini to'ldiruvchi, yagona madaniy jarayon sifatida idrok etiladi.

Ta'lim tizimida zamonaviy o'qitish metodlari - interaktiv metodlar, innovatsion texnologiyalarning o'rni va roli benihoya kattadir. Innovatsion metodlardan foydalanish natijasida o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi, tafakkur kengligi va kommunikativ kompetensiyasi sezilarli darajada oshadi. Ayniqsa, kommunikativ, muammoli, loyiha asosidagi va interfaol metodlar o'quvchining o'quv jarayonidagi ishtirokini faollashtiradi, ularni mustaqil fikrlashga undaydi.

Rus tili o'qitish jarayonida innovatsion yondashuvlarning samaradorligi quyidagi jihatlarda namoyon bo'ladi:

- Motivatsiyaning oshishi. Innovatsion dars o'quvchini jarayonga jalb etadi, natijaga erishish istagini kuchaytiradi. Masalan, o'yin texnologiyalari orqali o'quvchi qoidani yodlamaydi, balki uni amalda qo'llab o'rganadi.
- Ijodiy fikrlashni rivojlantirish. Loyiha asosida o'qitishda o'quvchi o'z g'oyasini himoya qiladi, bu esa tahliliy fikrlashni mustahkamlaydi.

- Axborot savodxonligi. Raqamli platformalar bilan ishlash orqali o'quvchi mustaqil izlanadi, manba tanlaydi, bu esa raqamli madaniyatni shakllantiradi.

- Kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish. Til darslarida interfaol muloqot, ro'yxat o'yinlari, suhbat mashg'ulotlari orqali o'quvchilar real hayotiy vaziyatlarda o'z fikrini ifoda etishni o'rganadi.

- O'z-o'zini baholash va refleksiya. Innovatsion metodlar o'quvchiga o'z yutuqlarini tahlil qilish, kamchiliklarini aniqlash va ularni bartaraf etish imkonini beradi.

Eng muhim jihat shundaki, Darslarni innovatsion texnologiyalardan foydalanish asosida tashkil etish ijobiy natija beradi, chunki o'qituvchi innovatsion faoliyat yuritgandagina ta'lim mazmuni o'zgaradi.

Rus tili o'qituvchisining roli ham tubdan o'zgaradi. Endilikda u faqat bilim manbai emas, balki pedagogik dizayner, raqamli muhit boshqaruvchisi, kommunikativ muhitni tashkil etuvchi shaxsga aylanadi. Shunday o'qituvchi darsni nafaqat interfaol, balki ma'nan boy, madaniy va psixologik jihatdan ta'sirli qiladi.

Xulosa va takliflar

Til va adabiyot ta'limida innovatsion yondashuvlar – bu zamonaviy ta'limning yuragi, o'qitish jarayonini jonlantiruvchi kuchdir. Innovatsiya o'z-o'zidan texnologiya emas, balki fikrlash uslubidir. O'qituvchi yangicha o'ylasa, yangi usul yaratadi; yangi usul paydo bo'lsa, dars o'zgaradi; dars o'zgarsa, o'quvchi ham o'zgaradi.

Rus tili ta'limida innovatsion yondashuvlarni qo'llash natijasida:

- o'quvchilarda ijodiy tafakkur, tanqidiy tahlil va muloqot kompetensiyasi shakllanadi;
- adabiy tafakkur va til sezgirligi kuchayadi;
- o'quvchi o'zini fikr ifodasi, yozma va og'zaki nutqda erkin his qiladi;
- o'qituvchi o'z faoliyatida yangilikka intiluvchi, doimiy izlanishdagi yetakchiga aylanadi.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion ta'lim metodlari til va adabiyot fanlarida madaniy, intellektual va texnologik uyg'unlikni ta'minlab, ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqadi. Shuningdek, darsning sifati, samaradorligi o'qituvchi tomonidan unga puxta tayyorgarlik ko'rishiga bog'liqdir. Bunda dars ishlanmasining hozirgi zamon ilg'or texnologiyalariga muvofiq holda loyihalaniishi alohida o'rin tutadi.

Kelajak o'qituvchisi – bu ijodkor, raqamli tafakkurga ega va insoniy qadriyatlarni ilgari suruvchi shaxs. Til va adabiyot ta'limida aynan shunday

o'qituvchilar orqali milliy ma'naviyat, xalqaro madaniy aloqa va shaxsiy rivojlanish uyg'unlashadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent, 2022.
2. Xolmanova, N. “Innovatsion yondashuvlar ta'lim tizimida”. – Ta'lim va innovatsiyalar jurnali, №3, 2023.
3. Golubeva, T. V. Методика преподавания русского языка в условиях цифровой трансформации образования. – Москва, 2022.
4. Karimova, D. “Interfaol metodlar orqali rus tili ta'limini takomillashtirish”. – Filologiya va metodika, 2024.
5. UNESCO Report: The Role of Digital Pedagogy in Language Education. – Paris, 2021.
6. Ivanova, N. P. Интерактивные технологии обучения русскому языку как иностранному. – Санкт-Петербург, 2020.
7. Qodirova, M. “Raqamli pedagogika va sun'iy intellekt vositalari til ta'limida”. – Innovatsion metodika jurnali, 2023.